

РОЗДІЛ V. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.162.1

DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2023-4-06>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ФУНКЦІЙ СЛІДЧОГО СУДДІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Дехтяр Б. С.*аспірант кафедри права**Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»**бульвар Академіка Вернадського, 16В, Київ, Україна**orcid.org/0009-0008-6940-785X**bdekhtyar@e-u.edu.ua*

Ключові слова: *слідчий суддя,
досудове розслідування,
кримінальне провадження,
судовий контроль,
процесуальний примус.*

Дослідження присвячено аналізу окремих питань правового статусу слідчого судді у кримінальному провадженні через призму теоретичних і правових основ судового контролю. Проаналізовані теоретичні пропозиції науковців щодо тлумачення функцій слідчого судді та його сутності у кримінальному провадженні. Діяльність слідчого судді є важливою з точки зору забезпечення та гарантування захисту прав і свобод людини і громадянина. Вона також гарантує захист прав та законних інтересів учасників кримінального провадження. У статті проаналізовано правовий статус слідчих суддів та сформульовано основні теоретичні підходи науковців щодо їхньої сутності та значення у кримінальному провадженні. Здійснено дослідження окремих питань діяльності слідчих суддів у кримінальному провадженні з точки зору їх повноважень і функцій. Надається визначення поняття слідчого судді та критерії набуття такого правового статусу. Окреслені особливості правового регулювання діяльності слідчих суддів як суб'єктів, що здійснюють функції судового контролю у кримінальному провадженні. Аналізуються позиції різних вчених кримінального процесуального права щодо класифікації повноважень слідчих суддів. Зауважено, що повноваження слідчого судді, не мають уніфікації та описуються окремими статтями Кримінальний процесуальний кодекс України, присвяченим розгляду заяв, скарг, клопотань та інше. Наголошено на важливості формування ефективної та дієвої правової бази для регулювання реалізації повноважень слідчих. У своїй діяльності слідчі стикаються з проблемою недосконалості Кримінального процесуального кодексу, що зумовлює необхідність стандартизації та правового регулювання діяльності слідчих. Акцентовано увагу на потребі в удосконаленні правового регулювання діяльності слідчих суддів та здійснення ними контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів учасників кримінального провадження, що потребує подальших досліджень науковців відповідного спрямування. У статті розглядаються шляхи вдосконалення кримінального судочинства. Визначаються основні позиції науковців щодо шляхів удосконалення чинного кримінального процесу. Надаються власні рекомендації з окресленого питання.

SOME ASPECTS OF THE PROCEDURAL FUNCTIONS OF THE INVESTIGATING JUDGE IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Dekhtyar B. S.

Postgraduate Student at the Department of Law

Private Higher Education Establishment “European University”

Academician Vernadsky Blvd., 16B, Kyiv, Ukraine

orcid.org/0009-0008-6940-785X

bdekhtyar@e-u.edu.ua

Key words: *investigating judge, pre-trial investigation, criminal proceedings, judicial control, procedural coercion.*

The study is devoted to the analysis of certain issues of the legal status of the investigating judge in criminal proceedings through the prism of the theoretical and legal foundations of judicial control. The theoretical proposals of scientists regarding the interpretation of the functions of the investigating judge and its essence in criminal proceedings are analyzed. The activity of an investigative judge is important from the point of view of ensuring and guaranteeing the protection of the rights and freedoms of a person and a citizen. It also guarantees protection of rights and legitimate interests of participants in criminal proceedings. The article analyzes the legal status of investigative judges and formulates the main theoretical approaches of scientists regarding their essence and significance in criminal proceedings. A study of individual issues of the activities of investigative judges in criminal proceedings was carried out from the point of view of their powers and functions. The definition of the concept of an investigative judge and the criteria for acquiring such a legal status are provided. The peculiarities of the legal regulation of the activities of investigative judges as subjects performing the functions of judicial control in criminal proceedings are outlined. The positions of various scholars of criminal procedural law regarding the classification of powers of investigative judges are analyzed. It is noted that the powers of the investigating judge are not unified and are described by separate articles of the Criminal Procedure Code of Ukraine, dedicated to the consideration of applications, complaints, petitions, etc. The importance of forming an effective and efficient legal framework for regulating the exercise of powers of investigators was emphasized. In their activities, investigators are faced with the problem of the imperfection of the Criminal Procedure Code, which necessitates standardization and legal regulation of the activities of investigators. Attention is focused on the need to improve the legal regulation of the activities of investigative judges and their control over the observance of the rights, freedoms and interests of participants in criminal proceedings, which requires further research by scientists in the relevant direction. The article considers ways of improving criminal justice. The main positions of scientists regarding ways to improve the current criminal process are determined. We provide our own recommendations on the outlined issue.

Постановка проблеми. При реалізації слідчим суддею своїх повноважень постають багаточисленні проблеми, що виникають на ґрунті недосконалості процесуального законодавства. Теоретичні положення діяльності слідчого судді на сьогодні лишаються неопрацьованими та вкрай неточними, що викликає жваві дискусії в науковій та практичній площині. Тому постає необхідність

наукового аналізу нормативно-правового регулювання функцій слідчого судді, що слугує контролем в процесі дотримання прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Інституту слідчого судді складається із багатьох аспектів, які відносяться до захисту конституційних прав та свобод осіб, здійснення судового контролю за

дотриманням прав людини, забезпечення законності кримінального провадження, шляхом забезпечення змагальності в досудовому провадженні.

В п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК України зазначено, що слідчий суддя – суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому цим Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому статтею 247 цього Кодексу, – голова чи за його визначенням інший суддя відповідного апеляційного суду. Слідчий суддя (слідчі судді) у суді першої інстанції обирається зборами суддів зі складу суддів цього суду; [1].

В чч. 5, 7, 8 ст. 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зазначено, що слідчі судді (суддя) обираються з числа суддів місцевого суду зборами суддів за пропозицією голови суду або будь-якого судді цього суду, якщо пропозиція голови суду не була підтримана, на строк не більше трьох років і можуть бути переобрані повторно. До моменту обрання слідчого судді відповідного суду його повноваження здійснює найстарший за віком суддя цього суду. Слідчий суддя не звільняється від виконання обов'язків судді першої інстанції, проте здійснення ним повноважень із судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні враховується при розподілі судових справ та має пріоритетне значення [2].

На думку А.Р. Туманянца, слідчий суддя, як суб'єкт кримінального судочинства України, є носієм судової влади. До його компетенції належить забезпечення недопущення протизаконного і необґрунтованого обмеження прав та свобод людини на досудовому провадженні шляхом превенції, тобто на їх відновлення у разі порушення [2, с. 294]. Одночасно з цим науковець доводить, що «слідчий суддя є суб'єктом доказування у кримінальному провадженні, якому іманентна ситуативна активність по дослідженню обставин кримінального провадження. Слідчий судді має специфічний предмет пізнання, який обумовлюється характером виконуваної ним функції і полягає у включенні до нього обставин, що стосуються вчиненого кримінального правопорушення, здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні й обмеження у зв'язку із цим конституційних прав та свобод його учасників» [3, с. 165].

Натомість Ю.В. Скрипіна, вважає що слідчий суддя це суддя, що «забезпечує законність і обґрунтованість обмеження основоположних прав та свобод особи на досудовому розслідуванні у кримінальному провадженні, до повноважень якого належить прийняття рішень про застосування заходів процесуального примусу, а також

проведення слідчих та інших кримінально-процесуальних дій, що обмежують права людини, розгляд скарг на дії (бездіяльність) та рішення слідчого або прокурора» [4, с. 7]. Одночасно Ю. В. Скрипіна відзначає, що процесуальна функція слідчого судді характеризується певною специфікою і може бути визначена, як забезпечення законності й обґрунтованості обмеження конституційних прав і свобод людини. З її погляду, вона включає 2 елементи (напрямки) діяльності слідчого судді: (1) охорону прав і свобод людини шляхом превенції, тобто недопущення їх протиправного та необґрунтованого обмеження; (2) захист прав і свобод людини, тобто їх відновлення у випадку порушення [4, с. 60-61].

Також Ю. В. Скрипіна дає визначення процесуальним функціям слідчого судді, які характеризується певною специфікою і може визначатись як забезпечення законності й обґрунтованості обмеження конституційних прав і свобод людини. Що включає 2 елементи (напрямки) діяльності слідчого судді: (1) охорону прав і свобод людини шляхом превенції, тобто недопущення їх протиправного та необґрунтованого обмеження; (2) захист прав і свобод людини, тобто їх відновлення у випадку порушення [4, с. 60-61].

На думку науковців, В.П. Кушпін, І.І. Цилюрик «потенціал слідчого судді визначається такими чинниками: 1) організаційна, матеріальна та процесуальна самостійність від органів державної влади, від учасників кримінального провадження, відтак він не відповідає за стан боротьби зі злочинністю; 2) здійснення своїх повноважень постійно, оскільки може обиратися на тривалий строк (згідно з ч. 7 ст. 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» – на строк не більше трьох років з можливістю повторного переобрання), що гарантує йому високу фаховість та значний досвід здійснення судового контролю; 3) здійснення ним повноважень із судового контролю враховується під час розподілу судових справ і має перевагу (ч. 8 ст. 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»), а тому він також володіє і часовим ресурсом, що має позитивний вплив на якість судового контролю; 4) відповідно до ч. 1 ст. 76 КПК суддя, який брав участь у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, не має права брати участі у цьому ж провадженні в суді першої, апеляційної і касаційної інстанцій, що робить його незалежним і дозволяє здійснювати свої повноваження якомога якісніше; 5) саме суд уповноважений вирішувати різноманітні правові спори, і тому остаточне його рішення, як нейтрального арбітра, має задовольнити як органи державної влади, так і суб'єктів кримінального провадження. Наведені якості не притаманні ані відомчому контролю, ані проку-

рорському нагляду за законністю та обґрунтованістю рішень, дій та бездіяльності органів досудового розслідування [5, с. 517].

Н. П. Сиза, аналізуючи КПК 2012 року, поділяє повноваження слідчого судді на п'ять груп, залежно від змісту і характеру питань, вирішення яких віднесено законом до компетенції слідчого судді: 1) вирішення питань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 2) вирішення питань про проведення слідчих (розшукових) дій; 3) вирішення питань про проведення негласних слідчих (розшукових) дій; 4) розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування; 5) вирішення інших процесуальних питань, що потребують неупередженого розгляду [6].

Ю. М. Грошевий та А. Р. Туманянц класифікують повноваження слідчого судді за їх процесуальною спрямованістю: повноваження при розгляді скарг на рішення, дії або бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування; повноваження при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування; повноваження при проведенні процесуальних дій, що обмежують конституційні права людини; інші процесуальні повноваження слідчого судді, спрямовані на забезпечення процесуальних прав суб'єктів кримінального провадження; [7, с. 116-117].

Разом з цим А.Р. Туманянець зазначає, що слідчий суддя, як суб'єкт кримінального судочинства України, є носієм судової влади. До його компетенції належить забезпечення недопущення протизаконного і необґрунтованого обмеження прав та свобод людини на досудовому провадженні шляхом превенції, тобто на їх відновлення у разі порушення [3, с. 294].

Н.З. Рогатинська в свою чергу окреслює наступні групи повноважень слідчого судді: 1) повноваження щодо застосування заходів процесуального примусу на досудовому розслідуванні; 2) повноваження слідчого судді під час розгляду скарг на дії і рішення особи, що здійснює дізнання, слідчого чи прокурора; 3) повноваження слідчого судді під час проведення слідчих дій, що обмежують конституційні права громадян [8, с. 286].

С.В. Нагачевський пропонує повноваження слідчого судді класифікувати за предметним критерієм на такі групи: 1) дозвільні повноваження (пов'язані із вирішенням питань про проведення слідчих (розшукових) дій, які обмежують конституційні права особи (ч. 2 ст. 166, ч. 2 ст. 234, ч. 2 ст. 237, ч. 5 ст. 240 КПК та ін.); 2) повноваження із забезпечення законності та обґрунтованості застосування заходів кримінально-процесуального примусу; 3) повноваження зі здійснення

судового контролю (у вузькому значенні); 4) повноваження із забезпечення доказів у кримінальному провадженні; 5) повноваження, пов'язані із міжнародним співробітництвом; 6) допоміжні повноваження [9 с.303].

Натомість І.В. Гловюк пропонує наступну класифікацію повноважень слідчого судді у кримінальному провадженні, які в свою чергу поділяються на шість груп: «1) дозвільні повноваження (пов'язані із вирішенням питань про проведення слідчих (розшукових) дій, які обмежують конституційні права особи (ст. 166, ч. 2 ст. 234, ч. 2 ст. 237, ч. 5 ст. 240 КПК та ін.); 2) повноваження із забезпечення законності та обґрунтованості застосування заходів кримінально-процесуального примусу; 3) повноваження із здійснення судового контролю (у вузькому значенні); 4) повноваження із забезпечення доказів у кримінальному провадженні; 5) повноваження, пов'язані із міжнародним співробітництвом; 6) допоміжні повноваження» [10, с. 305].

В свою чергу повноваження слідчого судді в площині забезпечення доказів відповідно до позиції І.В. Гловюк входять: допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні (ст. 225 КПК); залучення експерта за клопотанням сторони захисту (ст. 244 КПК); вирішення питання про використання інформації про ознаки кримінального правопорушення, отриманої в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії, в іншому кримінальному провадженні (ст. 257 КПК) [9, с. 305].

Висновки. Існуючі класифікації повноважень слідчого судді є вкрай різноманітними та потребують глибокого вивчення та аналізу, у той же час пропонуємо виокремити з них п'ять базових функцій в діяльності слідчого судді: 1) у сфері розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора; 2) у сфері забезпечення кримінального провадження; 3) у сфері застосування заходів процесуального примусу; 4) у сфері здійснення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій;

Зважаючи на широке коло повноважень слідчого судді та окреслений чинним законодавством його центральний статус у надважливій сфері здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні логічними, виглядають пропозиції фахівців по уніфікації повноважень слідчого судді в окремій главі Кримінального процесуального кодексу, що визначатиме повноваження слідчого судді при здійсненні судового контролю у кримінальному провадженні. Окреслить становище слідчого судді, його посадові права та обов'язки, повноваження та функції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012р. № 4651-VI: станом на 06.11.2023р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016р. № 1402-VIII: станом на 19.10.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
3. Туманянц А.Р. Інститут слідчого судді за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Університетські наукові записки*. 2013. №1(45). С. 293–299. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11979/1/Tumaniants_293-299.pdf
4. Скрипіна Ю.В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого. Харків, 2008. 219 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?P21DBN=EC&I21DBN=EC_PRINT&S21FMT=fullw_print&C21COM=F&Z21MFN=93610
5. Кушпін В.П., Циліорик І.І. Про слідчого суддю як суб'єкта здійснення судового контролю. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки* : збірник наук. праць. 2016. № 850. С. 513–520. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5777/vnulpurn201685077.pdf>
6. Сиза Н.П. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі України. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2012. № 2(6). URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5777/vnulpurn201685077.pdf>
7. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Х. : Право, 2013. 824 с.
8. Рогатинська Н.З. Слідчий суддя: постановка та дослідження проблеми в Україні. *Право і суспільство*. 2014. № 1. Ч. 2. С. 284–287. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Pis_2014_1_2_69
9. Нагачевський С.В. Функції слідчого судді під час здійснення досудового розслідування. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 301–310. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nvlduvs_2015_3_35
10. Глов'юк І.В. Функціональна спрямованість діяльності слідчого судді. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського*. Серія «Юридичні науки». 2013. № 2(1). С. 303–309. URL: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2013/2-1-2_2013/45.pdf

REFERENCES

1. Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrayiny, Kodeks Ukrayiny № 4651-VI (2023) (Ukrayina). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Pro sudoustruy i status suddiv, Zakon Ukrayiny № 1402-VIII (2022) (Ukrayina). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
3. Tumanyants, A. (2013). Instytut slidchoho suddi za novym Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeksom Ukrayiny. *Universytet's'ki naukovi zapysky*, (1(45)), 293–299.
4. Skrypina, Yu. (2008). Slidchyy suddya v systemi kryminal'no-protsesual'noyi diyal'nosti (porivnyal'nopravove doslidzhennya) [Dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.09 «Kryminal'nyy protses ta kryminalistyka; sudova ekspertyza»].
5. Kushpit V., Tsylyuryk I. (2013). Pro slidchoho suddyu yak sub"yekta zdiysnennya sudovoho kontrolyu. *Visnyk Natsional'noho universytetu «L'viv's'ka politekhnikha»*. Seriya: Yurydychni nauky : zbirnyk nauk. prats'. (850), 513–520.
6. Syza N. (2012). Povnovazhennya slidchoho suddi shchodo zdiysnennya sudovoho kontrolyu u kryminal'nomu protsesi Ukrayiny. *Chasopys Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya»*. (2(6)).
7. Hroshevyu, Yu., Tatsiy, V., & Tumanyants, A. (2013). Kryminal'nyy protses : pidruchnyk. *Pravo*. Kharkiv (824)
8. Rohatyns'ka N. (2014). Slidchyy suddya: postanovka ta doslidzhennya problemy v Ukrayini. *Pravo i suspil'stvo*. (1-2), 284–287.
9. Nahachevs'kyu S. (2015) Funktsiyi slidchoho suddi pid chas zdiysnennya dosudovoho rozsliduvannya. *Naukovyy visnyk L'viv's'koho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*. (3), 301–310.
10. Hlovyuk I. (2013) Funktsional'na spryamovanist' diyal'nosti slidchoho suddi. *Vcheni zapysky Tavriys'kyu natsional'nyy universytet imeni V.I.Vernads'koho*. Seriya «Yurydychni nauky». (2-1), 303–309.